

Största möjliga tystnad

Homo- och bisexuella studenter och deras erfarenheter av utbildningen vid Lunds universitet

Största möjliga tystnad

Homo- och bisexuella studenter och deras erfarenheter av utbildningen vid Lunds universitet

Utvärderingsenheten
Lunds universitet
Box 117
221 00 Lund

Tel: 046-222 94 53
Fax: 046-222 44 36
E-mail: evaluat@evaluat.lu.se
Internet: <http://www.evaluat.lu.se>

ISSN 1401-775X

INNEHÅLL

1. Genomförda undersökningar	3
2. De osynliggjorda studenterna	4
3. Förändring och liberalisering?	6
4. Heteronormativiteten i universitetsmiljön	9
5. Det tysta universitetet	10
6. Studiemiljön	12
7. Studentlivet	15
8. Utbildningens innehåll	16
9. Sammanfattning och slutsatser	20

1. Genomförda undersökningar

Lagen om likabehandling av studenter i högskolan (2001:1286) anger i sin 5 § att högskolorna varje år skall fastställa en handlingsplan för att främja studenters lika rättigheter oavsett könstillhörighet, etnisk tillhörighet, sexuell läggning och funktionshinder. Senare har också trosuppfattning tillkommit i lagtexten. Universitetsstyrelsen fastställde genom beslut den 24 februari 2003 en första *Handlingsplan för att främja studenters lika rättigheter*¹. Rektor hade redan tidigare uppdragit åt Utvärderingsenheten att undersöka berörda studentgruppers erfarenheter av studierna vid Lunds universitet och därigenom söka identifiera eventuella risker för diskriminering och kränkande särbehandling. Detta uppdrag bekräftades i handlingsplanen.

Denna rapport bygger på och sammanfattar undersökningar, som gjorts av Utvärderingsenheten under 2003. Två av dessa är intervjuundersökningar, som dels avser manliga² och dels kvinnliga studenter³. Intervjuerna behandlade de sakområden som anges i bilaga 1. Citat från intervjuerna i det följande är som regel hämtade från de båda tidigare rapporterna. I avsnittet om utbildningens innehåll redovisas vidare drygt 3.000 studenters erfarenheter av hur sexuell identitet behandlas i utbildningen. Dessa data har insamlats genom att frågor införts i två Studentbarometrar som genomförts under 2003⁴. Den femte undersökningen är en granskning av innehållet i några informationsskrifter och i tidningen LUM.⁵

Intervjuundersökningarna syftade till att belysa erfarenheterna i de tre grupper av studenter, som anges i universitets *Handlingsplan för att främja studenters lika rättigheter 2003* i avsnittet om sexuell läggning. Dessa är studenter med "homo-sexuell och bisexuell läggning och genusöverskridande identiteter" eller i annat språkbruk HBT-personer. Utvärderingsenheten hade kontakt med fyra studenter i den tredje gruppen. Det visade sig dock omöjligt att för närvarande genomföra intervjuer med dessa studenter. Undersökningarna kom därför att omfatta 48 homo- och bisexuella studenter. De utgör ett strategiskt urval i syfte att inom ramen för 40-50 intervjuer nå studenter av båda könen i representativa åldrar, från universitetets olika områden samt från grund- och forskarutbildning. En svaghet är att endast fyra doktorander ingår, samtliga män.

¹ Handlingsplan för att främja studenters lika rättigheter 2003. Lunds universitet. Fastställd av universitetsstyrelsen 2003-02-24.

² Lagen om likabehandling av studenter: sexuell läggning (män). Lunds universitet, Utvärderingsenheten 2003-03-09. (arbetsmaterial)

³ Nielsen, Mika, Rapport från intervjustudie med homo- och bisexuella kvinnliga studenter som läser vid Lunds universitet. Utvärderingsenheten, september 2003.

⁴ Studentbarometern: humaniora. Lunds universitet, Utvärderingsenheten. Rapport 2003:221.

Studentbarometern: samhällsvetenskap och ekonomi. Lunds universitet, Utvärderingsenheten. Rapport 2004:225.

⁵ Gårestad, P., Synliggörande av etnisk tillhörighet, funktionshinder och sexuell läggning i LU:s informationsmaterial. Lund universitet. Utvärderingsenheten. 2003 (Arbetsmaterial).

	LTH	Naturvetenskap	Juridik	Samhällsvetenskap	Medicin	Humaniora/Teologi	Konstnärsl. området
Män	4	4	2	6	3	6	2
Kvinnor	2	3	2	8	3	5	1

Tabell 1: Antal intervjuer i de båda undersökningarna⁶

Flertalet intervjuer genomfördes genom personliga möten, som i de flesta fall varade 1-2 timmar. Tre av intervjuerna med de kvinnliga studenterna gjordes med stöd av e-post. 14 intervjuer av manliga studenter skedde över Internet. I denna grupp ingår bl.a. sådana personer, som av anonymitetsskäl inte var beredda att delta i personliga möten.

I resultatredovisning återges studenters subjektiva utsagor om kränkningar och diskriminering. Flera av dessa berör inte universitetets direkta ansvarsområde och det kan inte heller tas för givet att de är giltiga i lagtextens mening.

2. De osynliggjorda studenterna

Universitetets handlingsplan för 2003 tar sin utgångspunkt i följande konstaterande avseende sexuell läggning:

"Samhället genomsyras av heterosexuella normer för det som uppfattas som naturligt och neutralt. Individer med annan sexuell läggning osynliggörs eller utpekade som avvikande."

Ett särskilt problem med att genomföra denna typ av undersökningar är således att komma i kontakt med en grupp studenter, som antas vara osynlig. Det är inte självklart att dessa studenter är beredda att avslöja sin identitet inför företrädare för Lunds universitet, i detta fall Utvärderingsenheten, om de uppfattar risker för att bli utpekade som avvikande eller på annat sätt bli utsatta för kränkande behandling under studierna vid universitetet. Vid sidan av det traditionella anonymitetsskyddet måste därför ett förtroende skapas för undersökningen, om inte en väsentlig del av populationen skall förloras. Detta kräver särskild uppmärksamhet i undersökningsförfarandet för att kunna besvara huvudfrågorna: Vilka erfarenheter har dessa studenter av utbildningen vid Lunds universitet? Har de uppfattat att de blivit missgynnade, kränkta eller diskriminerade på grund av sin sexuella läggning?

Utvärderingsenhetens första försök att finna studenter för intervjuer gick via föreningen Gaystudenterna. Detta är en förening som riktar sig till studenter vid Lunds universitet och Malmö högskola. Det får antas att man genom att delta i denna förening ger uttryck för en social och sexuell identitet bland likasinnade. Däremot behöver inte detta betyda att man identifierar sig med en viss sexuell läggning i lagens terminologi.

⁶ Av de 48 studenterna dubbelräknas 3 eftersom de i intervjuerna både refererade till studier i samhällsvetenskap och humaniora

Föreningen har en maillista "Liberation", som gjordes tillgänglig för att informera om vår undersökning. Utvärderingsenheten fick lämna ett meddelande med en kortfattad beskrivning av undersökningen samt med namn och telefonnummer till kontaktpersoner. Detta distribueras sedan vidare på nätet. Enheten hade således ingen information om vilka personer, som fanns på listan. Skälet angavs vara att Gaystudenterna haft problem med personer som sökt utnyttja listan för ändamål som inte låg i föreningens intresse. Det fanns alltså ett tydligt behov av anonymitetsskydd för de studenter som fanns på listan.

Denna metod för att skapa kontakt med de aktuella studenterna var inte framgångsrik. Annat var kanske inte heller att förvänta. Den krävde att studenterna efter att ha fått informationen om undersökningen själva skulle förhålla sig aktiva och söka kontakt med Utvärderingsenheten. Förutsättningen för att få svar var således att det fanns ett angeläget intresse från de berörda studenternas sida att meddela sig med universitetet. Så var emellertid inte fallet. Endast två studenter tog kontakt för att få mer information om undersökningen. De visade sig dock inte vara intresserade av att medverka. Som regel har de homo- och bisexuella studenterna låg tilltro till att universitetet vill engagera sig för deras sak. *"Det krävs lagstiftning för att universitet skall ta sig samman och visa oss lite konstlat intresse"*, sade en student, som senare deltog i en intervju.

Universitetets tystnad kring denna grupp antyds redan i undersökningen av innehållet i några av universitetets informationsmaterial och publikationer, som vi återkommer till i ett senare avsnitt. Utvärderingsenheten var tvungen att söka bryta denna tystnad, för att få tillstånd den nödvändiga kommunikationen med de homo- och bisexuella studenterna. Föreningen Gaystudenterna anordnar varje vecka en pub i Lund. Utvärderingsenheten beslutade att skicka en medarbetare till en sådan pubkväll för att skapa nödvändiga kontakter. Detta visade sig effektivt och en serie intervjuer kunde påbörjas. Då väl kontakt med dessa studenters sociala nätverk etablerats kunde undersökningen byggas ut och i huvudsak genomföras enligt de kriterier som angetts i det inledande avsnittet. Detta nätverk sträckte sig långt utöver föreningen Gaystudenternas medlemsgrupp. Det visade sig även finnas en särskild förening för kristna studenter EKHO. Kretsen av intervjuerpersoner kunde påtagligt utvidgas då Utvärderingsenheten fick kontakt med de s.k. communities på nätet, som i dag är den mest omfattande mötesplatsen för kommunikation mellan homo- och bisexuella. Detta skedde dock endast i intervjuundersökningen med de manliga studenterna.

Vissa av de intervjuer som gjordes på nätet bekräftade den bild som kom fram vid de personliga mötena som inledde undersökningen. På nätet identifierades emellertid också en annan och sannolikt större grupp av manliga studenter, som kan definieras utifrån deras sexuella beteende men inte utifrån social och kulturell identitet. Denna vidare grupp har vi inte fått mer än en fragmentarisk insyn i genom undersökningen. Erfarenheterna av studietiden bland dessa studenter förefaller vara väsentligt annorlunda än i den snävare definierade gruppen.

Den huvudgrupp av studenter som vi lyckats nå har således ett socialt kontaktnät av likasinnade studenter. De har som regel också sociala kontakter med andra studenter, som har kännedom om deras sexuella identitet. Storleken av dessa nätverk varierar i hög grad, men har ett kännetecken gemensamt. De är privata i meningen av att de bara undantagsvis har någon anknytning till de lärare och studenter, som de möter i universitetets undervisning.

Den vidare gruppen av manliga studenter, som definieras utifrån sexuellt beteende, avviker sannolikt avseende det sociala nätverket. Många av dem har ett socialt liv, ofta med flickvänner, som väl överensstämmer med heteronormativa föreställningar. De är dock avvikare, i betydelsen att de söker och i vissa fall också har sexuella kontakter med andra män. Denna avvikelse döljs på ett effektivt sätt och är på det hela taget osynlig i universitetsmiljön.

Andra manliga studenter berättade om en tidigare period av studietiden då de levde ensamma eller dölde sin sexualitet i kontakten med andra studenter. De beskrev tillfälliga kontakter med andra män, som i några fall fick dramatiska konsekvenser för deras studier. Denna information kom inte fram i våra intervjuer utan istället genom kontakter som togs med oss sedan vi arbetat med detta projekt någon tid. Det var studenter som senare under studietiden skaffat sig en social identitet i gayvärlden och i denna miljö fått information om vår undersökning. De ansåg sig ha något att berätta av betydelse för förståelsen av diskrimineringsproblemet.

Då den osynliggjorda studentgrupp som berörs av den nya lagen blir synlig, visar den sig således vara mer heterogen än vad som beskrivs genom lagens förenklade dikotomisering av å ena sidan heterosexuella och å andra homo- och bisexuella studenter. Denna tolkning finner stöd i andra undersökningar. Samma fenomen uppträder i Folkhälsoinstitutets sexualvaneundersökning, som redovisar data från 1998. Andelen renodlat homosexuella skiljer sig markant från andelen med "homosexuella känslor". Det konstateras att *"de med homosexuella känslor till helt övervägande del också har heterosexuella känslor."*⁷

Storleken på den studentpopulation som vi här sökt spåra kan inte bestämmas. Man kan anta att det finns ett betydande mörkertal. Det står dock klart att antalet kan beräknas i tusental.

3. Förändring och liberalisering?

Per Arne Håkansson genomförde i början av 1980-talet en stor diskrimineringsstudie "Det okända och förbjudna" på uppdrag av den statliga utredningen "Homosexuella och samhället".⁸ Hans undersökning omfattade intervjuer med inemot 600 hetero- och homosexuella svenskar samt postenkäter till flera tusen personer. Håkansson anger att en rad förutsättningar måste gälla för att diskriminering av homosexuella personer skall kunna förekomma. Dessa avser

1. relationer till heterosexuella

Personen måste framträda öppet som homosexuell. Så länge andra inte vet att personen är homosexuell kan han eller hon inte heller bli diskriminerad i den egenskapen.

2. relationer till andra homosexuella

Den form som gör att homosexuella blir synliga är framför allt att två personer av samma kön gör det synligt att de har ett förhållande, lever och bor tillsammans.

⁷ Österman, T., Carpelan, L. *Föreställningar/vanföreställningar*. Allmänhetens attityder till homosexualitet. Svenska folkhälsoinstitutet 2002.

⁸ Håkansson, P-A. *Det okända och det förbjudna*. Publ. i SOU 1984:63

Förekomsten av homosexuella relationer antas därför vara en viktig förutsättning för diskriminering.

3. förhållningssätt till homosexuella känslor

Som logisk följd att det förra påståendet pekas på att sådana relationer förutsätter att man själv uppfattar sig som och vill vara homosexuell.

Håkansson genomförde sin datainsamling under åren 1980-81, dvs. i en tid då HIV/AIDS ännu var okända fenomen. Han beskriver homosexualitet som socialt och kulturellt i stort sett frånvarande eller osynlig. I hans beskrivningar finns mycket lite av den exponering av dessa frågor i massmedia som under senare år blivit allt vanligare. I resultatredovisningen dras slutsatsen att denna osynlighet gör det svårt för homosexuella att uppfatta sina känslor som längtan efter kärlek och sexualitet. I stället tolkas dessa känslor som behov av vänskap med personer av samma kön. När känslorna upplevs som sexuella, "uppfattas de som regel som förbjudna, även om homosexualitet som ord och begrepp fortfarande är något okänt" (sid. 333). Det är framför allt i kontakten med andra homosexuella som man lär sig acceptera sina egna känslor och se dem som ett livsvärde. Sådana kontakter är vid denna tid enligt Håkansson svåra att åstadkomma. Han framhåller, att även om homosexuella personer lär känna varandra, behöver de inte känna till varandras sexuella läggning. Vid undersökningstillfället var således homosexualitet relativt osynlig inte bara i offentligheten utan också i de personliga relationerna

Undersökningen rapporterar en rad fall av diskriminering främst inom arbetslivet och på bostadsmarknaden. Sådana direkt observerbara handlingar kan motverkas med olika typer av åtgärder, exempelvis i form av lagstiftning. Håkansson klargör emellertid att problemet har en större räckvidd. Det omfattar också hot om diskriminering. Han visar att homosexuella i stor utsträckning anpassar sin livsföring så, att hotet om diskriminering aldrig realiseras.

"Det innebär att diskrimineringen formar homosexuellas livssituation på ett djupgående sätt, men mer som ett hot än som i handling utförd diskriminering" (sid. 338)

I Utvärderingsenhetens båda intervjuundersökningar framkom en rad fall där studenterna känt sig kränkta men endast ett då det hävdades att öppen diskriminering förekommit i samband med antagning, undervisning och examination, d.v.s. situationer där universitetet bär det juridiska ansvaret. Undantaget gällde en praktikplacering. Studenten angav vid intervjun att han på grund av sin sexuella identitet bedömts som olämplig att bli placerad vid ett visst företag. I ett annat fall framkom att sexuella trakasserier förekommit, men händelsen beskrevs inte i termer av diskriminering. Inte heller när det gällde bostadsfrågorna, som ligger utanför universitetets omedelbara ansvarsområde, påstod någon av studenterna att diskriminering förekommit. Det gavs tvärtom exempel på att lagstiftningen haft effekt:

En kvinnlig student berättade om att hon och hennes flickvän tröttnat på att bo i studentkorridor och därför sökte en lägenhet. De avvisades emellertid gång på gång av olika bostadsförmedlare och började ana diskriminering. De bestämde sig då för att öppet konfrontera en av förmedlarna med sitt lesbiska förhållande. Han ändrade då omedelbart sitt bemötande och ursäktade sig. Han förklarade att han hade mycket dåliga erfarenheter av studenttjejer, som vill skaffa lägenhet för att kunna festa i häftigare former. De var mycket störande för grannarna.

Begreppet homosexualitet stod ännu på 1980-talet för många för något okänt och förknippat med osäkerhet. Så tycktes däremot inte vara fallet bland dagens homo-

och bisexuella studenter. Bland de kvinnliga studenterna beskrev sig drygt hälften som lesbiska och något färre som bisexuella. Ingen av de manliga studenterna ansåg sig vara bisexuell, däremot berättade några om sina levnadsförhållanden på ett sätt som för den yttre betraktaren lätt skulle kunna leda till en sådan klassificering. Begreppet experimentell användes på nätet och en av intervjupersonerna argumenterade livligt för att detta är något annat än att vara bisexuell. Även ordet homosexuell uttalas sparsamt under intervjuerna med de manliga studenterna. De flesta betecknade sig själva som gay eller böj. Några gick längre än så i att ifrågasätta de traditionella begreppen och därmed också de biologiska synsätten. En manlig teknolog får exemplifiera detta:

"Jag har förmåga att bli förälskad i en person av samma kön. Längre än så vill jag inte gå i att beskriva mig själv. Gaykulturen handlar om vem man vill vara, om en livsstil."

Möjligheterna till kontakt och kommunikation ser också idag annorlunda ut än på 1980-talet. Det är i första hand Internet som ändrat förutsättningarna radikalt. Det finns tre sajter eller s.k. communities där homo- och bisexuella har möjlighet att presentera sig på egna hemsidor och kommunicera med andra. Dessa är QX.se, Sylvia.se och Sylvester.se. Därutöver har RFSL en chat av lite enklare typ. Presentationerna görs som regel under pseudonym. Det är därför inte möjligt att direkt identifiera lundastudenter på dessa sajter. Genom att söka via bostadsort, ålder och kön visade det sig dock möjligt att i samband med intervjuer söka sig fram till rätt personer. Därvid gjordes också försök att bedöma hur många av universitetets studenter som använde sig av dessa sajter under de veckor då intervjuerna genomfördes. En mycket osäker skattning pekade på 400-500 personer. Det fanns både studenter som dagligen meddelade sig med sina kompisar på detta sätt och ett stort antal andra som vid vissa tillfällen sökte nya kontakter. En normal kväll fanns ungefär 3.000 personer samtidigt inne på QX.se.

En rad åtgärder under de senaste 20 åren har påverkat de homo- och bisexuellas levnadsförhållanden. Vad gäller studenterna tycks lagstiftningen ha reducerat riskerna för öppen diskriminering, deras identitet har stärkts och deras möjligheter till kontakt och kommunikation har förbättrats. I vilken utsträckning dessa förändringar också påverkat deras lärare och heterosexuella studentkamrater är oklart. En rad undersökningar från arbetslivet i stort tyder på att en icke obetydlig homofobi alltså lever kvar. Några studenter markerade att så är också fallet inom Lunds universitet:

"Det påstås att det skett en liberalisering. På universitetet handlar det mest om en politisk korrekthet. Det är bara ytfernissa. Skrapar man på den ska man snart finna samma gamla homofobi som tidigare".

"En del av osynliggörandet ligger i den politiska korrektheten. Jag har erfarenhet av studiekamrater som inte vill vara i närheten av homosexuella. De markerar att de är heterosexuella för att slippa prata eller umgås med bögar. Men ibland är det bättre än att möta det politiskt korrekta, som visar upp en falsk attityd"

De flesta intervjupersonerna agerade medvetet eller omedvetet i föreställningen att det alltså finns en akut risk för diskriminering och kränkning i universitetsmiljön. Deras anpassning till heteronormativiteten vid universitetet föreföll i huvudsak fungera på samma sätt som Håkansson beskrev under 1980-talet för samhället i stort. Genom att dölja eller vara försiktig med sin sexuella identitet reducerar man riskerna. Omvänt gäller att om man någon gång avslöjat sig följer en upp-

levelse av att risken faktiskt existerar. En doktorand som nyligen börjat undervisa studenter i grundutbildningen beskriver detta på följande sätt:

”Jag deltog vid ett tillfälle i introduktionsveckan för de nya teknologerna för att informera om Gaystudenterna. Nu skall jag ha gruppövningar med samma teknologer. Det är en plåga varje gång jag närmar mig undervisningslokalen. Jag känner ångest för att någon skall bemöta mig med bögfientliga glåpord ... inför hela gruppen. Detta har inte hänt, men det är den hotfulla känslan som gör att jag helst inte vill undervisa.”

4. Heteronormativiteten i universitetsmiljön

Intervjuerna gav inga exempel på att normativa synsätt på sexuella identiteter öppet hävdas i undervisning och kurslitteratur. Teologstudenter pekar på att flera lärare publicerat böcker och artiklar i tidskrifter med ett sådant innehåll. De kunde dock inte visa att dessa publikationer använts som kurs- eller referenslitteratur. En av dessa studenter hävdade att lärarnas åsikter återspeglades i valet av bibeltexter. Detta förefaller inte ge tillräckligt belägg för att det skulle förekomma öppen diskriminering i den religionsvetenskapliga utbildningen. Däremot är effekten indirekt. De intervjuade studenterna ansåg sig inte våga ta upp en kritisk diskussion med sina lärare i en övertygelse om att detta skulle leda till problem i studierna.

En rad studenter påtalade att heterosexualiteten tas för given inom universitetet. Flera menade att mycket vore vunnet om lärare och studiekamrater inte i så hög grad förutsatte att alla studenter i undervisningslokalen är heterosexuella, trots att statistiken talar för motsatsen. Det bästa antagandet är att det finns en eller flera homo- eller bisexuella studenter i varje undervisningsgrupp. Då de framträder öppet i vardagen på institutionen uppfattas de emellertid ofta som avvikande och provocerande. En manlig student eller lärare som berättar att han varit med sin flickvän eller fru på bio har inte för avsikt att avslöja sin sexuella läggning. Så uppfattas däremot budskapet om han istället nämner att han gick på bio med sin pojkvän.

Lärarna har ett ansvar för att sakförhållanden om sexuella identiteter behandlas då målet för kursen motiverar detta. Heteronormativiteten har emellertid en sådan genomslagskraft att undervisningen även då kan uppfattas som provocerande. En kvinnlig juriststuderande berättade att en föreläsare hade behandlat fall som rörde homo- och bisexuella och beskrev studiekamraternas och sina egna reaktioner på denna föreläsning.

”Det uppstod fniss i klassrummet. När vi senare satt i smågrupper så exploderade det av dåliga homoskämt. Och då sitter man ju där och känner sig mer och mer frustrerad. Det blev så tydligt att dom liksom var tvungna att ventileras detta. Jag har lärt mig bortse från en del av mej själv när jag är på universitetet. Jag går dit, får mina betyg och min utbildning, men det är klart att det är skitjobbigt när klasskamraterna sitter och skämtar så där.”

Studenterna lär sig att man befinner sig i en risksituation, som man enkelt kan undvika genom att inte avslöja sin sexuella identitet. Många av de homo- och bisexuella studenterna intar en medveten och kontrollerad hållning till de sociala situationer som är förknippade med studier och undervisning vid universitet. Några talade om *”tystnadens tyranni”*. Intervjuerna gav intrycket av att detta är en fråga som diskuteras mycket i de kvinnliga nätverken. Det finns också andra tek-

niker att förhålla sig till heteronormativiteten. En sådan är att dölja sig genom att spela ett heterosexuellt rollspel i studentgruppen. "Straightacting" föreföll vara särskilt vanlig bland de manliga studenterna.

Heteronormativiteten i universitetsmiljön skapar således behov av sociala nätverk och organisationer, för att ge möjligheter till sociala kontakter på de homo- och bisexuella studenternas egna villkor men också för att hävda dessa studenters intressen. Det sociala livet är i stor utsträckning privat i olika grupperingar, ibland tillsammans med heterosexuella kamrater med respekt för andra sexuella identiteter. Lund erbjuder mycket få mötesplatser för dessa studenter. Det är Malmö och Köpenhamn som gäller för utelivet. De näraliggande storstäderna öppnar möjligheter men utgör kanske också ett hinder för alternativ att växa upp och bli konkurrenskraftiga i Lund. Olika försök har gjorts men som regel misslyckats. De homo- och bisexuella studenterna studerar i Lund, umgås en del privat och deltar i utelivet på annat håll. Det finns en tendens till flykt från Lund i privatlivet. Många väljer att bo i Malmö, som också erbjuder större anonymitet.

RFSL hade tidigare en lokalavdelning i Lund, som dock inte lyckats överleva. Sveriges Förenade Gaystudenter finns företräd i en Lund/Malmö-förening. Den arrangerar regelbundna sociala aktiviteter men med deltagande endast av en bråkdel av de homo- och bisexuella lundastudenterna. På nätet finns flera klubbar med anknytning till Lunds universitet.

Intervjuerna med de manliga studenterna organiserades med stöd av dessa olika organisationer och nätverk; man kan också säga i skydd av dessa. Det bedömdes inte kunna ge någon utdelning av att engagera den inre universitetsorganisationen i genomförandet av denna projektdel. Vid rekryteringen av kvinnliga intervjupersoner togs emellertid ett ytterligare steg. Ett informationsblad producerades och institutioner och studentkårer ombads sätta upp detta på sina anslagstavlor. Då undersökningen på detta sätt gjordes offentlig i universitetsmiljön, infann sig genast de negativa reaktionerna. Ledningen för en institution ansåg sig kränkt av att sätta upp information av detta slag. En studentkår meddelade att man inte ville befatta sig med denna typ av studier. En politisk förening protesterade mot att universitetet genomför sådana undersökningar.

5. Det tysta universitetet

Utvärderingsenheten har gjort en granskning av hur etnicitet, funktionshinder och sexuell läggning behandlas i det informationsmaterial som riktar sig till studenterna inför studierna:

- Anmälan till kurser vid Lunds universitet våren 2003.(katalog)
- Att studera vid Lunds universitet 2003-2004.(katalog)

Vidare har universitets tidning LUM årgång 2002 granskats i samma perspektiv. Hälften av tidningens upplaga på drygt 12.000 exemplar sänds till de anställda och den andra hälften till intressenter utanför Lunds universitet.

Granskningen visar att universitetet under denna period drev en aktiv mångfalds-policy i betydelsen etnisk mångfald.⁹ Rektors förord till "Att studera vid Lunds universitet" har rubriken "Öppna dina sinnen". Det illustrerar väl hur denna policy praktiseras i informationsmaterialen. Rektor betonar att studerandesammansättningen skall spegla samhället i stort och välkomnar särskilt studenter med utländsk bakgrund. Det framhålls att särskilda ansträngningar görs för att studenter med funktionshinder skall känna sig hemma. Sexuell läggning nämns inte. Detta ord förekommer i informationen till studenterna endast i uppräknningar av vilka kategorier som berörs av Lagen om likabehandling. Det ges ingående information om olika former av stöd till funktionshindrade.

Cirka 20 % av bildmaterialet i studentinformationen kunde associeras till etnisk mångfald. Det förekom inga bilder på studenter med synliga funktionshinder. De bilder som antydde relationer mellan studenter var antingen neutrala eller kunde tillsammans med text tolkas heteronormativt.

Artiklarna i tidningen LUM återspeglar samma policy som informationsmaterialet till studenterna, d.v.s. en relativ dominans av material rörande etnisk mångfald. Detta innefattar dock inte bara positiva och uppmuntrande texter som i studentmaterialet utan också problematiserande. Sexuell läggning togs inte upp i denna årgång av tidningen. Denna tystnad behöver dock inte uteslutande ses som ett utslag av universitetets mångfalds-policy utan kan också vara ett resultat av redaktionell policy. LUM är ingen studenttidning och tycks därför vara synnerligen sparsam med artiklar från studentvärlden. De större nyheter som under senare år rört homosexuella studenter har varit förknippade med studentkåren. LUM hade därför till skillnad från dagspressen exempelvis inga artiklar om den nationella gaykonferensen i Lund, om rektors deltagande i en gaybal och om mordhot mot en öppet homosexuell student. Flera studenter berörde dessa händelser i intervjuundersökningarna. En av dem tog avsaknaden av rapportering i LUM, som bevis på att "*universitetet lägger locket på*". En annan pekade på en senare artikel i LUM:s aprilnummer 2003, då tidningen informerade om att diskrimineringsombudsmännen, inklusive HomO, skulle besöka Lunds universitet för att informera om Lagen om likabehandling. Han uppfattade det som kränkande att tidningen reducerade syftet till "*Nu skall det bli slut på bögskämt...*"

Tystnaden kring frågorna rörande sexuell läggning har varit okontroversiell i meningen att Lunds universitet i detta hänseende ser ut på samma sätt som de flesta andra universitet i Sverige och Europa. Då den nya lagen nu utmanar denna tradition, kan det dock noteras att det finns undantag. Flera av de intervjuade studenterna hade erfarenheter av studier vid utländska universitet. Det var främst universitet i USA och Kanada som enligt dessa studenter visade av större öppenhet än Lunds universitet. Det beror sannolikt på att gayrörelsen där har en längre historia och starkare organisation än i Sverige. Det kan också vara en effekt av att universitetet där har ett vidare ansvar för studentfrågor än i vårt land. Under senare har flera framstående amerikanska universitet, bl.a. Harvard, Yale, Stanford, Brown och Dartmouth använt mångfaldsarbetet för att stärka sin rekrytering av studenter. Times Higher Education Supplement (THES) citerade i ett reportage (2002-08-12) en företrädare för amerikanskt universitetsliv, som beskrev den aktuella stu-

⁹ Gårestad, P. , Synliggörande av etnisk tillhörighet, funktionshinder och sexuell läggning i LU:s informationsmaterial. Lund universitet. Utvärderingsenheten. 2003 (Arbetsmaterial).

dentgruppen på sätt som ganska väl överensstämmer med iakttagelserna i Utvärderingsenhetens intervjuer.

"Gay students who come out in high school have a certain resilience, life experience, and strength and leadership quality - in addition to academic ability - that is attractive. Moreover, universities are eager to "flaunt" gay-friendly services such as non-discrimination policies and campus support groups." THES beskrev de amerikanska universitetens rekryteringsarbete på följande sätt: *"Clearly, no stone is being left unturned as US universities strive to stitch together the diversity, academic excellence and campus vibrancy, consumer-minded students are weigh up when they make their choice of institution."*

De flesta av de intervjuade studenterna noterade Lunds universitets tystnad om sexuella identiteter. Framför allt de kvinnliga studenterna framhöll ofta att det traditionella universitetet inte ville bekräfta deras identitet i studiemiljön. Det man inte sätter ord på existerar inte. Två studentskor får exemplifiera detta synsätt som omfattas av många:

"Jag tycker det ligger i universitetets intresse att bekräfta mer än en identitet för att man har uppdraget att utbilda den svenska befolkningen och folket är inte en homogen massa."

"Det är universitetets uppgift att se till att alla känner sig välkomna. Det tycker jag är grundläggande."

Universitetets mångfaldsambition sträcker sig enligt dessa studenter inte så långt att den också omfattar skillnader i sexuella identiteter.

"Universitetet är ungefär lika bra som ICA på dom här frågorna. Dom profilerar sig över huvud taget inte."

6. Studiemiljön

Ett viktigt ställningstagande för dessa studenter gällde om de skulle vara öppna eller söka dölja sin sexuella identitet. Förr eller senare kom dessa frågor alltid upp i intervjusamtalen. Det handlade dock inte om ett absolut förhållningssätt. Man kan vara öppen i en miljö och leva dolt i en annan. Många, kanske de flesta dolde helt sin sexuella identitet i universitetsmiljön. Detta gällde särskilt de bisexuella studenterna. Några av dem, som försökte vara dolda inom universitetet levde däremot helt öppet i sin bostadsmiljö eller bland vänner, som då ofta geografiskt kunde lokaliseras till andra orter än Lund. De studenter, som var väl förankrade i de sociala nätverken, kände vanligen en tillräcklig trygghet, för att tillåta sig en viss öppenhet bland studiekamrater, dock oftast bara i en mindre krets av förtrogna. Endast få av intervjupersonerna ansåg sig kunna leva helt öppet.

Några kommenterade svårigheterna att vara öppna i universitetsmiljön i jämförelse med andra arbetsmiljöer som de hade erfarenheter av. Det betonades också att det fanns skillnader inom olika delar av universitetet. LTH beskrevs som den svåraste miljön:

"Där odlas ju en grabbig kultur, som i viss mån sanktioneras av ledningen. Jag upplever att de har en mycket icke-problematiserande inställning".

"Det är så många grabbar här och det dras en del bögsämt. Och det signalerar ju att man inte är 'sån' och att det kan man ju liksom inte vara och det är det ingen som är. Det gör det ju lite knepigt".

I en miljö med en så stor andel manliga studenter som inom LTH är det knappast överraskande att homo- och bisexuella studenter ibland kan bli kyligt bemötta. Även nyare undersökningar har visat att svenskars inställning alltför präglas av misstro och ambivalens. Detta gäller främst män medan kvinnor är mindre negativa.^{10 11} Det är dock inte bara de manliga studenterna som uppfattar den tekniska utbildningsmiljön som problematisk. En kvinnlig teknolog berättade om sin känsla av utanförskap.

"Det är konstigt för det är som att jag inte finns här. Jag känner mej jätteensam som flata. Det måste ju finnas nån mer här. Det är en sån konstig frånvaro av allt som har med dom här frågorna att göra. Det gör att det blir konstigt för mej både i umgänget och i undervisningen. Hade det varit mer synligt skulle jag känt mej mer bekväm".

Andra universitetsmiljöer framställdes däremot i positiva ordalag. Hit hörde Centrum för genusvetenskap:

"En hel del är öppna som homo- och bisexuella, vilket gjorde det väldigt lätt att själv vara öppen. Lärarna presumerade inte heterosexualitet vilket är det absolut främsta skälet till att jag trivdes. I undervisningen så är inte utgångspunkten heller heterosexualitet utan utgör ett av många områden som problematiseras".

Konsthögskolan är en annan institution, som karaktäriseras av öppenhet. Studenterna har här möjlighet att uttrycka sin sexuella identitet i det konstnärliga skapandet.

Redan genom att i stället rikta uppmärksamheten mot en annan konstnärlig utbildning påtalades förhållanden, som kunde tolkas som kränkande. Inom musikerutbildningen betonas tekniska färdigheter, som övas med stöd av en handledare. Denna individuella relation beskrevs av en homosexuell student som känslig. Han hade nyligen lämnat en annan Musikhögskola sedan han hamnat i konflikt med sin handledare. I Malmö räckte det med att hans lärare bl.a. påtalade att han behandlade sin violin med alltför *"böig fingerställning"* för att nya problem kunde skönjas.

Även doktoranderna beskrev liknande spänningar i förhållande till handledaren. I ett fall handlade det om situationer som kunde liknas vid sexuella trakasserier. Den utsatte studenten ville gärna påminna om att det också finns lärare med homosexuella känslor.

Båda dessa studenter som upplevt kränkningar i universitetsmiljön hade likväl valt att vara öppna med sin sexualitet. Detta kunde enklast förklaras genom att de hade en personlig trygghet i den sociala miljön utanför universitetet. De flesta av de intervjuade studenterna iakttog dock olika grader av självzensur inom nästan alla universitetets utbildningar. Flera av de manliga studenterna beskrev detta som ett relativt okomplicerat val under rådande förhållanden vid universitetet:

¹⁰ Månsson, S-A, Sexuella förhållanden mellan människor av samma kön. Publicerad i Sex i Sverige. Om Sexuallivet i Sverige 1997.

¹¹ Carpelan L. Österman T. Föreställningar/Vanföreställningar. Allmänhetens attityder till homosexualitet. Statens Folkhälsoinstitut 2002

"Jag tror inte det är ett aktivt val att inte vara öppen utan ett bekvämlighetsval. Universitetet har ett stort ansvar. Men universitetet består fortfarande av en relativt homogen grupp med en stark heteronormativ kultur. Det gör att bekvämlighetsargument väger väldigt tungt."

"Mitt intryck är att trenden har vänt och fler och fler väljer att inte vara öppna. Jag pratar med fler och fler killar, t ex via nätet, som inte har några planer på att komma ut och som tycker det är bekvämast så."

Flera framhöll att de inte trodde att en större öppenhet skulle vara så riskfylld, men man var ändå rädda för att provocera fram de negativa reaktionerna.

"Jag tror inte att det skulle vara någon fara att vara öppen, men det skulle ju inte direkt gynna mej. Det kanske skulle missgynna mej så det är säkrare att inte vara öppen. Bara känslan av att det skulle kunna missgynna mej..."

Denna känsla var till viss del erfarenhetsgrundad. I en konkurrensmiljö som universitetet bedömde flera av dessa studenter att de skulle förlora i status om de visade större öppenhet om sin sexualitet. De visste att andra lätt reducerade dem till personer med en viss sexuell läggning och lätt bortsåg från att det är andra egenskaper som är avgörande för förmågan att bedriva universitetsstudier. En kvinnlig student beskrev sin situation på följande sätt:

"I skolan är jag inte alls synlig. Någonstans vill jag väl precis som alla andra komma fram till någon slags vardag med min sexuella läggning. Man vill ju inte att det ska vara nyhetsstoff varje dag. Och det innebär ju att jag egentligen vill kunna berätta att jag var på bio med min tjej kvällen innan utan att det leder till en hbt-diskussion".

Detta förhållningssätt leder till att många av de homo- och bisexuella studenterna ägnar mycket energi åt att överväga hur man skall bete sig i studiemiljön. Några menade att detta hämmade dem i studiearbetet. En manlig student i slutet av sin juristutbildning konstaterade, att *"det är svårt att prestera maximalt och att vara kreativ i en miljö där man hela tiden måste dölja sin identitet för att inte bli mobbad"*.

Många av de intervjuade studenterna hade under kortare eller längre perioder av sin studietid känt någon form av utanförskap eller plågsam ensamhet, som de förknippade med sin sexuella läggning. En kvinnlig student hade mått så dåligt att hon kontaktade Studenthälsan per e-post. Efter att inte fått något svar vid två kontaktförsök så gav hon upp. Hon tolkade detta som bevis på universitetets inställning till homo- och bisexuella studenter. Några manliga studenter berättade om kamrater som lämnat universitetet med känslan av att de inte var accepterade.

De negativa konsekvenserna av de problem dessa studenter möter i studiemiljön får dock inte överdrivas. Många av de intervjuade studenterna visade stor medvetenhet om sin sexualitet. De hade genomgått en lång process för att kunna handskas med sin sexuella identitet. De hade som regel redan tidigare tänkt kring och diskuterat de frågor som togs upp i våra intervjuer och gav därför reflekterande och problematiserande svar. Flera av dem levde i parrelationer tillsammans med andra av samma kön. De umgicks med en avgränsad krets av vänner, oftast också heterosexuella som är förtrogna med deras sexuella identitet. De flesta föreföll i stort vara välanpassade i sin sociala situation. De redovisade i en rad fall goda eller mycket goda studieresultat. Några av dem hade nått fram till forskarutbildningen.

7. Studentlivet

Lund är en häftig studentstad med sitt nationsliv, sina discon och uteställen – för unga heterosexuella studenter. Utvärderingsenheten har i tidigare undersökningar konstaterat att åtminstone hälften av universitetets studenter står utanför det traditionella studentlivet. Det gäller många av de äldre studenterna och de som bor på annan ort. Det gäller också många av de homo- och bisexuella studenterna.

Detta konstaterande gäller inte studentkårerna. Flera av de intervjuade hade eller hade haft förtroendeuppdrag i studentkårerna. Nationernas pubar, discon och baler beskrevs i regel som verksamhet för och av heterosexuella. Även stämningen i korridorerna på vissa nationshus beskrevs som heteronormativ. Några nationer namngavs i intervjuerna, dit man inte skulle våga gå med sin partner, andra nämndes som mera liberala. Det gavs också exempel på att det förekommit kränkande behandling:

"Jag blev väl lite intresserad av en kille på dansgolvet och märkte att jag fick gensvar. Då, pang kastade någon ett ölglas i skallen på mig. Jag fick aldrig klart för mig från vem. Man känner sig både skakad och kränkt efter en sådan händelse."

En kvinnlig student berättade att hon och hennes flickvän inte hade tillåtit gå som par på en nationsbal utan hade uppmanats att finna manliga partners. En manlig student angav att han flera gånger blivit inbjuden "med dam" till olika baler. Flera förklarade exempel av detta slag som utslag av en konservativ kultur, som odlas av ett akademiskt etablissemang.

"Det finns ju en formell organisation med Akademiska Föreningens Överstyrelse i toppen som jag upplever som mycket pompös och konservativ och så är ju kulturen inom hela Akademiska Föreningen. Undantag finns dock, t ex inom Student TV".
"Ibland kan det helt enkelt handla om att det känns så konservativt och tillhörande en tid som inte längre är...gammaldags och konserverande av könsroller".

Lund erbjuder mycket få mötesplatser för homo- och bisexuella studenter. Det hindrar givetvis inte att vissa av dessa studenter trivs i Lund.

"Kontaktpunkterna för gaystudenter är mycket få, men samtidigt är det väldigt skönt att bo i Lund med sin sambo, Det är mer avslappat här på gatan, ingen misstänksamhet. Man känner sig mer säker i Lund."

Det är emellertid Malmö och Köpenhamn som gäller för utelivet bland de socialt aktiva. Malmö beskrevs ibland som en tillflyktsort, som gjorde att man kunde acceptera att gå på en utbildning i Lund, även om man där inte bejakade mångfald av sexuella identiteter. De näraliggande storstäderna öppnar möjligheter men utgör också ett hinder för alternativ att växa upp och bli konkurrenskraftiga i Lund. Olika försök har gjorts men som regel misslyckats. Ett vanligt mönster är att man studerar i Lund, umgås en del privat och deltar i utelivet på annat håll.

Det fanns dock en tydlig könsskillnad. Det privata umgänget tycktes dominera bland de kvinnliga studenterna medan männen oftare sökte sig ut. I en intervju påstods att *"tjejerna mest sitter hemma och dricker te, medan killarna är ute på discon"*. Detta kan vara en av förklaringarna till att riskerna för att bli utsatt för de grävsta kränkningarna förefaller vara större bland de manliga studenterna.

Under intervjuperioden tog fyra manliga studenter kontakt med Utvärderingsenheten. De hade hört talas om intervjuerna genom kamrater som deltagit i dem

och ville delge Utvärderingsenheten erfarenheter som kunde vara av intresse för undersökningen. Samtliga befann sig i slutet av sin utbildning, men beskrev händelser som hade inträffat under de första studieåren. Samtliga fyra berättelser innehöll exempel på grova övergrepp.

En av studenterna hade under sitt första studieår levt helt isolerad men sökte en kväll kontakt med andra på en gayklubb i Malmö. Då han ensam lämnade klubben blev han omedelbart nedslagen på gatan utanför. Han blev omplåstrad på MAS och kunde lämna sjukhuset dagen efter. De tre andra händelserna inträffade i Lund under alkoholpåverkan. Dessa studenter hade träffat andra män på gatan eller i parker, då de var på väg hem under sena kvällstimmar. Sammanträffandena hade i ett av fallen lett till utpressning och i två fall till sexuellt våld. En våldtäkt genomfördes under knivhot. Ingen av dessa händelser hade polisanmälts.

Dessa fyra studenter beskrev allvarliga kränkningar, som inträffade vid en tidpunkt då de nyligen lämnat sina föräldrahem. De var då ännu inte förtrogna med riskerna i den nya miljön. Kränkningarna var dock inte direkt relaterade till universitetet men uppenbart indirekt. Lunds studentliv erbjuder inga naturliga och trygga mötesplatser för dem och inget för dem synligt stöd då kränkningen inträffat och resulterat i studieproblem. I samtliga fyra fall hade händelserna utlöst allvarliga psykiska svårigheter och långvariga studieproblem och studieuppehåll.

Vid samtal med Studenthälsan bekräftades att man där inte hade erfarenhet av studenter som utsatts för kränkningar av det slag som här redovisats. Innan det finns information riktad till denna grupp av studenter saknas förutsättningen för att de skall ta kontakt med Studenthälsan i en omedelbar krissituation. Tystnaden måste även på detta område brytas om de skall våga visa öppenhet kring sina problem. RFSL:s kontakt med fall av detta slag begränsade sig till en kännedom om att det i Lund och Malmö fanns män som inte accepterade ett nej och då blev aggressiva.

Intervjuerna ger ett intryck av de homo- och bisexuella studenternas sociala nätverk inte heller utgör något stöd i dessa situationer. Företrädare för föreningen Gaystudenterna hade inte kontakt med några fall av detta slag. De manliga studenter som tillfrågades i intervjuerna hade inte heller uppfattningen att kränkningar av detta slag förekommit bland lundastudenter. En intervjuerson avvisade hela frågeställningen med påståendet att Utvärderingsenheten *"är bara ute efter att få bekräftat att de stackars bögar har en massa problem"*.

8. Utbildningens innehåll

Universitetet besvarade 1983 en remiss från Utredningen om de homosexuellas situation i samhället (dnr VI G11 10966/83) om hur homosexualitet behandlas i utbildningen och om möjligheterna att förbättra utbildningen i dessa frågor. Skrivelsen från Socialdepartementet vidarebefordrades till en rad utbildningar som bedömdes vara berörda av frågan. Mycket kortfattade svar lämnades från läkar-, psykolog-, socionom, lärar- och den religionsvetenskapliga utbildningen. Av svaren framgick att homosexualitet togs upp som ett inslag i vissa föreläsningar. Särskilda kurser eller läroböcker fanns inte. I vissa ämnen kunde studenterna välja detta

ämne som tema för sina projektarbeten. Frågan om hur utbildningen kunde förbättras besvarades inte i universitets svar till utredningen.

Utredningen konstaterade i sitt betänkande att utbildning "om homosexualitet knappast förekommer i någon större omfattning"¹². Utredningen bedömde det som *"otillfredsställande att högskolans undervisning om homosexualitet och homosexuellas situation till stor del skall bero på initiativ från de studerande"*.

Vid sidan av viss kursverksamhet vid Centrum för Genusvetenskap tycks inga radikala förändringar skett under de gångna 20 åren. Av intervjuerna framgår att i den mån dessa frågor tas upp till diskussion är det som regel alltså på initiativ från studenterna.

Efter överenskommelse med studentkårerna har tre allmänna frågor införts i universitetets Studentbarometrar om hur sexuell identitet kommer till uttryck i utbildningen. Barometrarna syftar till att pejla studenternas erfarenheter. De innebär däremot ingen mera djupgående undersökning av kvaliteten på undervisning och kurslitteratur.

En grundläggande fråga är om studenterna kan erinra sig att sexuell identitet berörts i undervisning och kurslitteratur. Frågan om förekomst kan gälla ett mycket brett register alltifrån att studenterna erinrar sig att en historisk personlighet, en författare eller kompositör beskrivits i dessa termer eller att orsaker till variationer i sexuell läggning behandlats i en föreläsning till att ämnet varit ett centralt perspektiv i kursen Queer Theory vid Centrum för Genusvetenskap. Studentbarometern ber också studenterna ta ställning till vilken vikt de fäster vid att dessa aspekter tas upp. I en tredje fråga får studenterna värdera utbildningen i detta hänseende. Detta sker genom att man anger graden av tillfredsställelse med de faktiska förhållandena.

Hittills har 3.188 studenter från samtliga ämnes- och programutbildningar inom de samhällsvetenskapliga och humanistiska fakulteterna samt Ekonomihögskolan redovisat sina erfarenheter av hur sexuell identitet behandlas i utbildningen.¹³ De har samtidigt bedömt de övriga områden som aktualiseras genom Lagen om lika-behandling. I den följande presentationen av resultaten görs jämförelser med hur studenterna ser på genusfrågorna. Dessa undersökningar fortsätter under 2004.

Figur 1, nedan visar att 75 % av studenterna inom de samhällsvetenskapliga utbildningarna och en nästan lika stor andel inom de historisk-filosofiska kunde erinra sig att sexuell identitet på något sätt berörts i utbildningen. Inom Ekonomihögskolan påminde sig hälften av studenterna att ämnet tagits upp i undervisning eller kurslitteratur och inom de språkvetenskapliga ämnena ännu färre. Skillnaderna var således stora, vilket delvis kan förklaras av frågans varierande relevans inom olika kunskapsområden.

¹² Homosexuella och samhället. Betänkande av utredningen om homosexuellas situation i samhället. SOU 1984:63

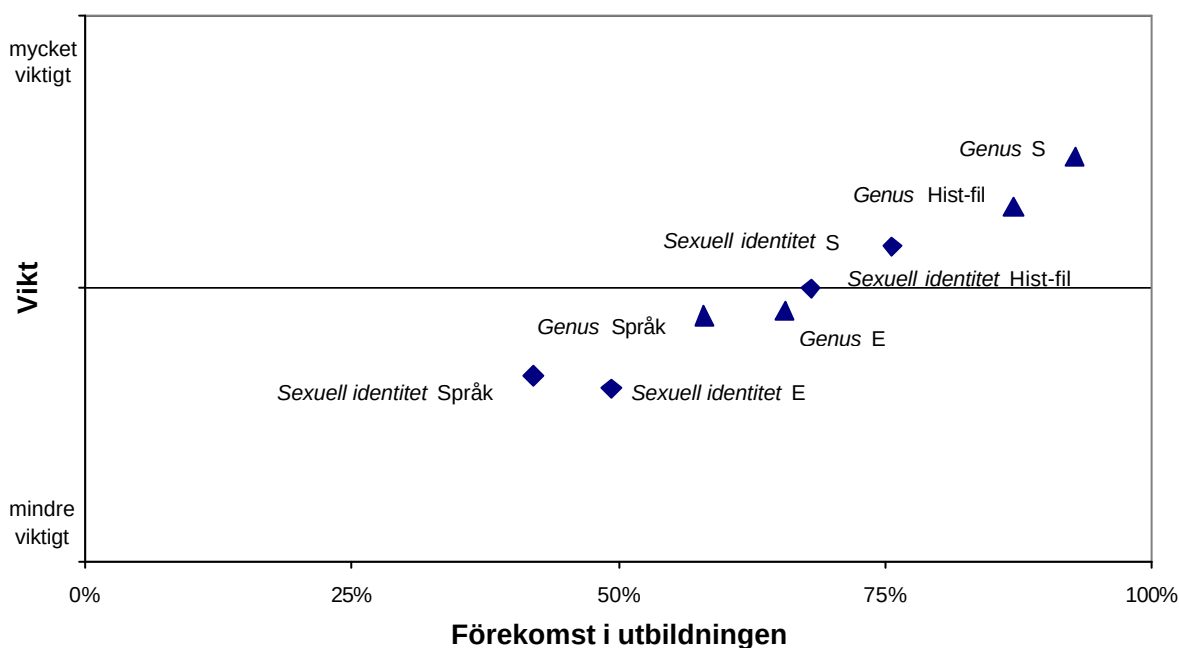
¹³ Studentbarometern: humaniora. Lunds universitet, Utvärderingsenheten. Rapport 2003:221.

Studentbarometern: samhällsvetenskap och ekonomi. Lunds universitet, Utvärderingsenheten. Rapport 2004: .

Intervjuerna bekräftade att sexuell läggning är en fråga som berörs i en rad ämnen. Undervisning och kurslitteratur behandlar dock oftast detta ämne *"kortfattat som allt annat", "mest i förbigående", "som en avvikelse sedan huvudsakerna gått igenom"* eller *"ofta som exemplifieringar utan att de integreras i ett vidare sammanhang"*. Detta leder enligt de homo- och bisexuella studenternas uppfattning till att det blir svårt att närmre bearbeta och diskutera frågan.

"När det väl tas upp så görs det i en bisats eller i ett litet, litet avsnitt. Och det är jättesvårt att ta tag i den där marginaliseringen för det kanske sägs något när det är fem minuter kvar på föreläsningen eller när man egentligen är inne på något annat, det kanske bara är ett exempel på något. Homosexualiteten är inte fokus och inte det som diskuteras och därför kan det vara svårt att lyfta upp just det till diskussion. Det känns ju som att man ska ställa frågor kring det som föreläsaren berör och inte om det som nämns som en liten parentes".

Studentbarometern visar ett påtagligt samband mellan studenternas erfarenheter av förekomst och deras bedömning av vikten av att sexuell identitet behandlas. Detta kan vara resultatet av att man genom undervisningen lyckats förklara relevansen av dessa aspekter för kultur, ekonomi och samhälle. Det kan också vara så att de studenter som är intresserade av dessa frågor är mer observanta då de behandlas. Kön är en annan utslagsgivande faktor. Kvinnorna anser genomgående oftare än männen att sexuell identitet liksom genusperspektiv är viktiga att ta upp.

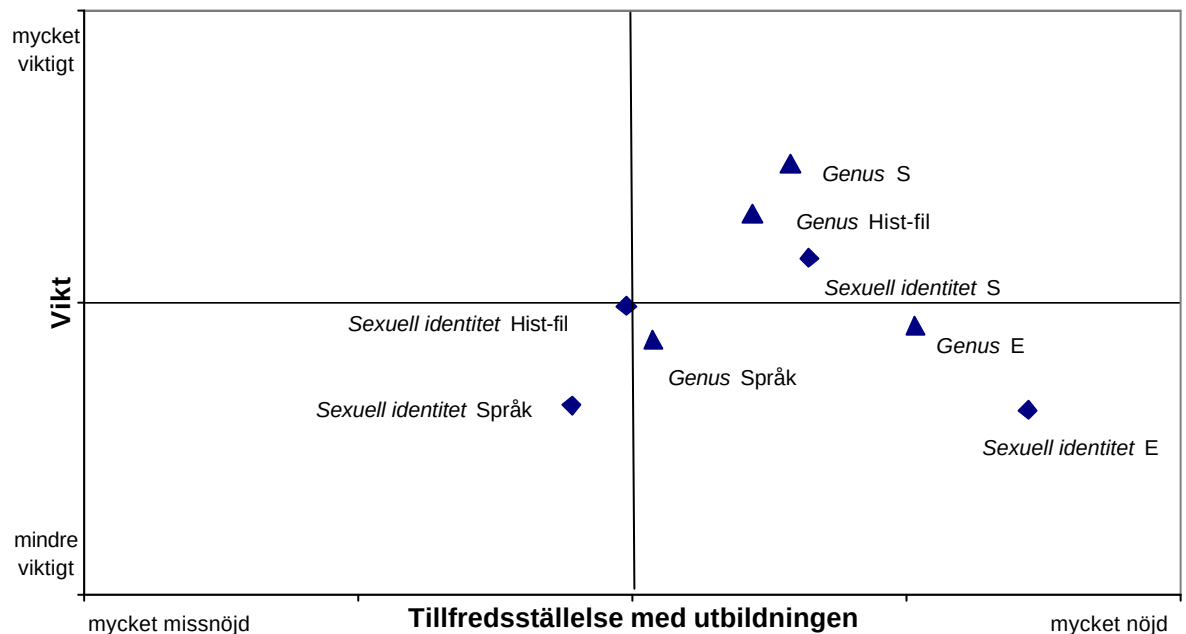

Figur 1: Studenternas bedömning av vikt och förekomst i utbildning av vissa likabehandlingsaspekter.

Studenterna ansåg genomgående att genusfrågorna var viktigare, medan skillnaderna mellan olika utbildningsområden följde samma mönster som sexuell identitet. Betydligt fler studenter hade dessutom erfarenhet av att genusperspektiven tagits upp i utbildningen. Detta är knappast överraskande med tanke på att dessa frågor under lång tid varit föremål för uppmärksamhet och debatt. Förståelsen av genusperspektiven och deras relevans inom skilda utbildningsområden har därigenom

vunnit terräng. Det märks redan i det korta tidsperspektivet då data från Studentbarometern 2000 jämförs med nu aktuella resultat.¹⁴ Problematiken kring sexuell identitet kan ses som en parallell företeelse. Genom studier och debatt kan klarhet vinnas om relevansen av sådana perspektiv inom olika utbildningar. Det är sannolikt avgörande för att tystnaden om sexuell läggning skall kunna brytas. Ett viktigt forum är därvid den behörighetsgivande pedagogiska utbildningen för högskolans lärare. Universitetsstyrelsen har redan gett direktiv om att Lagen om likabehandling skall komma till uttryck i innehållet inom denna utbildning. Studentbarometerna ger argument för att dessa direktiv nu omsätts i praktiken.

I stort gäller att ju viktigare studenterna uppfattar frågorna kring sexuell identitet desto mer tillfredsställda är de med den undervisning som ges på detta område (figur 2). Det finns dock sprängstoff i studenternas svar. Vissa studenter uttrycker i stället tillfredsställelse med att sådana frågor inte tas upp i utbildningen. Detta framträder tydligast inom Ekonomihögskolan, som avviker från de generella svartendenserna. Det finns också uttrycksfulla kommentarer, som innebär att man tar avstånd från att dessa aspekter behandlas i akademisk undervisning.

Figur 2: Studenternas tillfredsställelse med utbildningen avseende vissa likabehandlingsaspekter.

En rad av de intervjuade studenterna riktade kritik mot kvaliteten i undervisningen. Denna kritik gällde i första hand att heterosexualiteten tas för given i de flesta utbildningar. Den behöver inte ens nämnas utan är i de flesta sammanhang underförstådd. Studenterna lär sig därför inte att upptäcka och se heteronormativiteten. Att normen inte ifrågasätts i undervisningen bedömde flera studenter som en allvarlig kvalitetsbrist såväl ur vetenskapsteoretisk som yrkesförberedande synpunkt.

¹⁴ Studentbarometern 2000. Lunds universitet, Utvärderingsenheten. Rapport 2000:209.

I intervjuerna nämndes en rad exempel på undervisningsinslag som studenterna betecknade som osakliga eller rentav bisarra. Framför allt de manliga studenterna intog dock en distanserad eller resignerad hållning till denna undervisning.

"De flesta lärare tycks faktiskt vara totalt omedvetna om att det finns homosexuella studenter i nästan alla undervisningsgrupper"

"Då läraren jämför min identitet med en bananflugas, är han så omedveten att jag faktiskt inte kan känna mig kränkt."

"Nej, inte kränkt, men däremot är jag förvånad över att universitetet håller sig med så okunniga lärare."

Några studenter pekade på att psykologutbildningen innefattar inslag som de uppfattade som kränkande. Detta gällde främst undervisning som behandlade orsaker till homosexualitet utan kritiskt ifrågasättande. En student fann det oacceptabelt att hans sexuella identitet beskrevs inför hans studiekamrater som resultatet av en personlighetsstörning. I Studentbarometern bedömde de blivande psykologerna att sexuell identitet är en viktig fråga att behandla, men de var tydligt missnöjda med den faktiska undervisningen.

9. Sammanfattning och slutsatser

Sammanfattning och slutsatser

Denna rapport är en delrapport i en serie av Utvärderingsenhetens undersökningar i anledning av Lagen om likabehandling av studenter i högskolan. Rapporten redovisar undersökningar som genomförts under 2003 avseende homo- och bisexuella studenters erfarenheter av utbildningen vid Lunds universitet.

En granskning, som har gjorts av några av universitetets informationsbroschyrer till studenterna samt en årgång av tidningen LUM, visar att universitetet iakttagit en nära nog total tystnad om denna grupp av studenter till skillnad från andra studentkategorier, som den nya lagen behandlar. En förutsättning för att intervjuerna överhuvudtaget skulle kunna genomföras var att bryta denna tystnad och skapa förtroende för att universitetet hade ett seriöst intresse att ta del av deras erfarenheter. Det fanns en tvekan bland homo- och bisexuella studenter att på detta sätt avslöja sin identitet inför företrädare för universitet, trots ett uttalat anonymitets-skydd. Utvärderingsenheten startade en kommunikation med några av de studenter som var aktiva i föreningen Gaystudenterna och kunde sedan söka vidare med stöd av de homo- och bisexuella studenternas sociala nätverk, som normalt har en mycket begränsad synlighet i universitetsmiljön. Då ett ökat förtroende för undersökningen hade skapats tog vidare några studenter själva kontakt med Utvärderingsenheten, eftersom de ansåg sig ha viktig information att delge om kränkningar, som de hade blivit utsatta för. Undersökningarna identifierade ytterligare en och troligen större grupp studenter som dock har mycket lite kontakt med dessa nätverk. Dessa studenter levde relativt socialt isolerade eller till synes i heterosexuella relationer, men sökte och i vissa fall också hade sexuella kontakter med personer av samma kön. Undersökningen kom i kontakt med dessa anonyma studenter i de "communities" på nätet, som numera är den främsta mötesplatsen för homo- och bisexuella.

En första intervjuundersökning med manliga studenter genomfördes på uppdrag av universitetsledningen. Först då den andra intervjuerien skulle påbörjas med kvinnliga studenter spreds kännedom om undersökningen inom universitetet i stort. Då kunde Utvärderingsenheten konstatera att det på vissa håll fanns ett aktivt motstånd mot att dessa frågor togs upp till undersökning. Detta var knappast överraskande med tanke på att intervjuerna samtidigt avslöjade en utbredd heteronormativitet i universitetets vardag. Det talas ofta bland studenter om pojk- och flickvänner. Då någon berättar om att man varit på bio med någon av motsatt kön uppfattas detta inte som att man avslöjar sin sexuella identitet i motsats till om man röjer ett intresse för en person av samma kön. Då blir berättelsen genast provokativ eller alltför privat. Många lärare utgår från att alla studenter i undervisningsgruppen är heterosexuella, trots att sannolikheten talar för att det finns en eller flera homo- eller bisexuella. En rad exempel kommer fram, som visar att heterosexualiteten tas för given i undervisning och kurslitteratur. Den är underförstådd och behöver därför inte nämnas. Om annan sexuell läggning behandlas är det mest i förbigående eller som en avvikelse sedan huvudsakerna gått igenom. Ibland handlar det om fall och exempel som dock sällan integreras i ett vidare sammanhang. Det ges sällan utrymme för att diskutera dessa frågor. Om så sker är det vanligen på initiativ av studenter, och oftast sedan läraren lämnat rummet. De flesta studenter lär sig därför inte att upptäcka och se heteronormativiteten. Några av de intervjuade studenterna påtalade att avsaknaden av kritiskt ifrågasättande av dessa normsystem är en kvalitetsbrist i utbildningen såväl ur vetenskapsteoretisk som yrkesförberedande synpunkt.

I Studentbarometrar, som genomfördes under 2003 inom humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska utbildningar framkom att studenterna i stort anser att sexuell identitet är en fråga av måttlig eller mindre vikt att behandla i utbildningen. Det fanns dock ett tydligt positivt samband mellan att dessa perspektiv tagits upp i utbildningen och den vikt studenterna fäster vid dessa problemställningar. Vidare gällde att de studenter som uppfattar dessa frågor som viktiga också är mera tillfredställda med den undervisning som ges. Ett undantag är psykologutbildningen, där studenterna fäster hög vikt vid att detta ämne behandlas men är missnöjda med hur detta sker. Denna kritik bekräftades i intervjuundersökningarna. Det finns också annat sprängstoff i studenternas barometersvar. Vissa studenter, särskilt inom Ekonomihögskolan uttrycker en högggradig tillfredsställelse med att ämnet inte förekommit i utbildningen.

Barometerresultaten kan ses som en parallell till hur genusperspektivet uppfattas av studenterna. De senaste årtiondenas debatt om dessa frågor relevans inom olika kunskapsområden har lett till att de vunnit terräng i utbildningen. På motsvarande sätt bör tystnaden kring sexuell läggning kunna brytas och kvaliteten höjas. Ett viktigt forum är därvid den nya behörighetsgivande pedagogiska utbildningen för högskolans lärare. Universitetsstyrelsen har i en handlingsplan redan fastställt att Lagen om likabehandling av studenter skall komma till uttryck i denna utbildning. Det återstår dock att realisera detta direktiv.

Intervjuerna avslöjade två fall, som kunde misstänkas vara diskriminering till följd av sexuell läggning samt några fall av kränkningar, varav vissa hade inträffat i studentlivet utanför universitetets ansvarsområde. Några studenter tog kontakt med Utvärderingsenheten för att delge övergrepp, som hade innefattat våld. Dessa hade utspelats under studietiden men inte i direkt anslutning till universitetets verksamhet. Bland dessa olika fall fanns sådana som hade förorsakat långvariga och allvar-

liga studieproblem. Två av dessa studenter hade sökt kontakt med Studenthälsan men inte där tyckt sig finna något intresse eller sakkunnigt stöd. Andra hade ingen kännedom om denna inrättning. Dessa intervjuer gjordes kort tid efter att universitetet fastställt en ordning för hur fall av diskriminering och kränkningar skall anmälas och handläggas.

De flesta homo- och bisexuella tillämpade en strategi för att inte bli utsatta för kränkningar och diskriminering. De dölde medvetet sin sexuella identitet för lärare och studiekamrater. Om man inte avslöjar sin identitet så finns inte heller några sådana risker för att bli utsatt. Den öppenhet som ibland visas gällde som regel endast en mindre krets av förtrogna kamrater. Endast några få levde helt öppet. Detta är samma strategi som identifierades i undersökningar för tjugo år sedan och som fortlever trots den påstådda liberaliseringen. Den leder till att många känner sig hämmade i universitetsmiljön och upplever utanförskap i det traditionella studentlivet. Några talade om "tystnadens tyranni". De negativa konsekvenserna får dock inte överdrivas. Många hade genomgått en lång mognadsprocess och lärt sig handskas med sin sexuella identitet och föreföll välanpassade. Några levde samman i parrelationer. Oftast umgicks de i en begränsad krets av vänner, som var förtrogna med deras sexuella identitet. I en rad fall redovisades goda eller mycket goda studieresultat. Några hade nått fram till forskarutbildning.

Exempel på åtgärder som behöver diskuteras:

- Homo- och bisexuella studenter bör synliggöras i universitetets informationsmaterial genom reportage av samma slag som presenterar studenter med funktionshinder och varierande etnisk härkomst.
- Inslag bör införas i den behörighetsgivande pedagogiska utbildningen för högskolelärare, som kan medverka till att heteronormativiteten i universitetets ämnes- och programutbildningar blir föremål för kritisk granskning.
- Kännedomen om Lagen om likabehandling av studenter i högskolan är ännu bristfällig på ämnes- och institutionsnivå. Informationen till ansvariga bör därför förstärkas, inte minst för att motverka risken att diskriminering och kränkningar i lagens mening sker omedvetet.
- Universitetsledningen bör stärka sina informationskanaler till studenterna för att kunna nå ut med information om hur fall av diskriminering och kränkningar anmäls och handläggs.
- Studenthälsan bör utveckla sin verksamhet för att bättre kunna medverka i arbetet med studierelaterade problem som följd av kränkningar och diskriminering.

www.evaluat.lu.se

LUNDS
UNIVERSITET